

ds. Joep Dubbink

Schriftlezing: Lucas 1:26-38

Gemeente van onze Heer,

Vanmorgen gaat het over Maria, de moeder van Jezus. Dat is best even een hobbel voor protestanten, want bij Maria, denk je dan niet aan Mariaverering, Mariabeelden, Maria-altaartjes en andere devotie-artikelen, Mariaverschijningen zelfs? Kunnen we Maria maar niet beter aan onze Rooms-katholieke broeders en vooral zusters overlaten? Nee, dat zou jammer zijn, want dan zouden we iets missen.

Lucas vertelt ons uitvoeriger dan de andere evangelisten hoe Jezus ter wereld kwam. Waarom is dat belangrijk? Je ziet weleens vaker dat documentaires over belangrijke mensen beginnen bij het ouderlijk gezin: iemands achtergrond zegt veel. In sommige dorpen vragen ze aan een kind niet 'hoe heet je?' maar 'van wie ben je d'r eentje?' – dan kunnen ze je plaatsen, en soms ook wel meteen je plek wijzen. Dat zou zomaar kunnen gebeuren met het kind van Maria. Want dat kind is wel van Maria, maar is het ook van Jozef? En dan zitten we meteen midden in het probleem, De Maagdelijke Geboorte! Heeft het nota bene gehaald tot in onze geloofsbelijdenis, 'geboren uit de maagd Maria' – maar dat kan toch helemaal niet? Kom ik op terug.

* * *

De engel Gabriël heeft het druk. In één hoofdstuk heeft hij de taak, maar liefst twee geboorten aan te kondigen. De eerste was die van Johannes de Doper. Daarvoor ging hij naar een priester, Zacharias. Samen met zijn vrouw Elisabet vormen zij als het ware 'Abraham en Sara opnieuw': een ouder echtpaar dat de hoop op een kind al heeft opgegeven, en toch gebeurt het nog. En wat voor kind!

Is Elisabet bijna te oud voor een kind, Maria is er eigenlijk te jong voor. Ze wordt ons voorgesteld als een meisje, 'uitgehuwelijkt', aan een man die Jozef heette. Dat woord uitgehuwelijkt in de NBV kwam die vertaling destijds op veel kritiek te staan. Het doet immers al gauw denken aan gedwongen kinderhuwelijken. Feit is, dat in de cultuur van destijds de ouders een contract over het huwelijk van hun kinderen afsloten. Wat Maria betreft is dat gebeurd maar het huwelijk is nog geen realiteit geworden in de zin van samenwonen. Hoe je dat noemt – 'verloving' of 'ondertrouw' zijn woorden uit onze tijd en die kloppen niet goed met toen – dat is een andere kwestie. Iets zegt mij dat die uitdrukking 'uitgehuwelijkt' de herziening van de NBV in 2021 niet gaat overleven, maar hoe dan ook: ze woont nog niet bij haar man.

De engel komt bij haar, en begroet haar als 'begenadigde'. Ze schrikt, en als je goed leest schrikt ze niet van de verschijning van de engel, wat heel goed zou kunnen, maar van zijn woorden – met dank aan een zorgvuldige Meelezer! En ze stelt de vraag: 'Hoe zal dat gaan?' En dan moeten we toch naar die maagdelijkheid toe. Hoe zit dat? Dat vraagt even uitleg.

Net zoals de zwangerschap van Zacharias en Elisabet een tegenhanger heeft in het Oude Testament, zo heeft die van Maria dat ook, maar die is iets moeilijker te vinden. Bij de profeet Jesaja vinden we de woorden:

Zie, de jonge vrouw is zwanger, en zal een zoon ter wereld brengen, en je zult hem de naam Immanuel geven (Jesaja 7:14).

Dat is een hoopvolle boodschap: de profeet kondigt de geboorte van een nieuw koningskind aan. Wanneer dat jongetje, de latere koning Hizkia, groot is geworden, zal hij vernieuwing brengen, nieuw beleid, recht, en vrede. Dat betekent hoop voor de toekomst. En de bron van die hoop is God zelf, want Immanuel betekent: *God met ons*.

Profetie, hoezeer ook gericht op een bepaalde situatie, stijgt daar ook altijd bovenuit en zegt iets méér. Onze verteller 'recyclet' die profetische woorden, en gebruikt ze zo'n 700 jaar later opnieuw. Maar niet helemaal precies, hij voegt er iets aan toe. Bij Jesaja was het teken het kind zelf, en zijn bijzondere naam Immanuel. De moeder was de jonge koningin, de 'jonge vrouw', de koning zijn vader, niks geheimzinnigs aan zijn geboorte.

Maar als Lucas dat overschrijft, vertaald in het Grieks, dan kan die 'jonge vrouw' ook een maagd zijn. En dan wordt het teken óók, dat 'heilige Geest' Maria overschaduwde, en haar zwangerschap als het ware door de heilige Geest wordt veroorzaakt! Dat is die befaamde 'maagdelijke geboorte'. Zo'n geloofstraditie waar mensen op vastlopen – ik heb ouderen gekend die geen belijdenis hebben gedaan omdat ze *dit* niet voor hun rekening dachten te kunnen nemen, en niemand die ze erbij hielp.

Maar als je nou eens begint met die Heilige Geest. We weten dat wij mensen door de Heilige Geest, Gods Geest, kunnen worden aangeraakt. Dat we woorden kunnen spreken, daden kunnen doen die boven onszelf uitgaan. 'We', zeg ik, want dat geldt voor profeten en heiligen, maar evengoed bij tijd en wijle voor gewone mensen zoals u en ik – Goddank, hoe moest het anders ooit wat worden! Van Johannes de Doper wordt gezegd dat hij 'vervuld was van de Heilige Geest', helemaal vol van de geest. En van Jezus wordt dat nog eens in de overtreffende trap gezegd, en dan moet het volgens Lucas wel zo zijn dat zijn hele bestaan zelf voortkwam uit die Heilige Geest.

En ja, dan is de conclusie: er kwam geen man aan te pas. Jezus komt niet voort uit het al-te-menselijke van de voortplantingsdrift, en niet uit al-te-assertieve en misschien wel agressieve mannelijkheid, maar uit de Geest van God. Dat dat biologisch en medisch niet kan, doet even niet ter zake, de werkelijkheid moet wijken voor deze boodschap: Jezus is Zoon van God, zijn inspiratie door de Heilige Geest zit in al zijn vezels, vanaf zijn geboorte. Zó wil Lucas dat vertellen. Veel groten in de geschiedenis hebben een bijzonder geboorteverhaal, denk aan Mozes of aan Gideon, denk ook aan groten in de mythologie, maar Lucas wil dat voor Jezus overtreffen met dit bijzondere verhaal.

Wat is er nu misgegaan? Dat is, dat die maagdelijke geboorte een eigen leven is gaan leiden, een zelfstandig iets is geworden. Dat de gedachte heeft postgevat dat er met seksualiteit op zich iets mis is, dat de échte heiligen daarboven verheven zijn. Dat Maria dus ook na Jezus' geboorte maagd moet zijn gebleven, en de broers en zussen van Jezus waar de evangelisten argeloos over vertellen dus halfbroertjes en halfzusjes moeten zijn, kinderen van Jozef uit een eerder huwelijk. Dat het huwelijk überhaupt toch minder is dan het celibatair leven – wat nog tot op heden tot uiting komt, doordat in de Rooms-katholieke kerk de ambten het celibaat vereisen, met alle ellende en slachtoffers van dien wanneer het leven sterker blijkt dan de leer. Daar is iets behoorlijk misgegaan... Hoe Lucas het verhaal had opgeschreven wanneer 'ie dat allemaal had kunnen voorzien? Dat zullen we nooit weten.

Maar als je teruggaat naar zijn bedoeling met dit verhaal, dan is dat volgens mij dit: in Jezus komen we God tegen wanneer Hij zich zo diep als Hij kan met de mensen inlaat. Gewoon geboren – niet zomaar als volwassen man verschenen; bij een meisje niet in aanzien in Galilea, ver weg.

Veel belangrijker dan dat hele maagdelijkheidsgedoe is, hoe Maria reageert. We zagen al dat ze niet in de emotie schiet, maar schrikt van de woorden van de engel en daarop ingaat – slimme meid. En als de engel haar uitleg heeft gegeven, is haar antwoord eenvoudig:

Zie, de dienstmaagd van de Heer. Mij geschiede naar uw woord.

Ze verklaart zich bereid! Ze laat zich inschakelen. En dat, terwijl ze iets vermoed moet hebben, namelijk dat het ingaan op dit voorstel van de engel haar iets zou kosten. Uitverkoren zijn, 'begenadigd' zijn, dat is nooit een gratis voorkeurspositie, dat kost je altijd wat, dat vraagt iets van je. Dát heeft Maria geweten. Heeft ze het op dat moment allemaal beseft? Het is verhaal, weet u nog. In dat verhaal speelt zij deze rol, en zingt ze straks haar beroemde lofzang; daaruit lezen we dat ze het allemaal heel goed begrepen heeft, en dit geluk voor haarzelf helemaal in het kader zet van het koningschap van David waar de engel over sprak, dat in een nieuwe vorm een nieuwe kans krijgt. En dat betekent wat: wat hoog is wordt vernederd, maar vooral, wat onderligt komt boven. De komst van Jezus is bedoeld als een nieuwe impuls voor het rijk van recht en vrede dat God voor de mensen bestemd heeft.

En zichzelf? Ze prijst zichzelf gelukkig, ze is blij met de mogelijkheid om mee te mogen doen. Ondanks alles. De bijbel besteedt doorgaans niet zoveel tijd aan de emoties van de personages, maar ruim negen maanden later zal de oude Simeon er nog eens op wijzen als hij het kind Jezus te zien krijgt: 'Door je eigen ziel zal een zwaard gaan' zegt hij tegen Maria (Lucas 2:35), een poëtische omschrijving van de manier waarop Jezus nou niet bepaald de rol heeft gespeeld van de ideale oudste zoon, de mantelzorger. Het verdriet van Maria wordt niet uitgespeld in de bijbel, dat kunnen we zelf wel bedenken, je kind op zo'n manier verliezen, dat is onvoorstelbaar. Dat alles zit erbij inbegrepen wanneer je met deze God op pad gaat. Maar Maria waagt dat. Juist zij, een onwaarschijnlijke kandidaat, meisje zonder aanzien of status in een onaanzienlijk dorpje in Nazaret in Galilea, zij mag de moeder van de Messias zijn.

Daarin is zij ons tot voorbeeld. Want belangrijker nog dan alle dubben over de maagdelijkheid van Maria – wat op zeker moment ook gênant kan worden – is, dat Maria model is geworden van de volgelingen van Jezus, van de kerk, van ons. Haar bereidheid, haar ontvankelijkheid, is voorbeeldig.

Nu lijkt Maria niet zo makkelijk een voorbeeld voor ons te kunnen zijn. Hoe vaak komt er nu een engel op ons pad, die ons vraagt draagmoeder voor de Eeuwige te zijn? Nee, natuurlijk niet, dat is dit bijzondere verhaal. Maar hoe vaak komt er een mens op ons pad, die ons vraagt om iets te betekenen voor dat koningschap van recht en vrede. Vaker dan we denken, vermoed ik! Want God is niet naar ons toe gekomen om de dingen voor ons op te lossen, en Jezus is niet het antwoord op alle vragen. Wel het begin ervan! Hoe? Dat komt.

Dit verhaal is niet af, het is een verhaal dat eindigt op een komma. Een geboorte wordt aangekondigd, maar het kind is er nog niet. Met ingehouden adem lees je het en denk je: OK, en nu!? Wat gaat er nu gebeuren? Het is bij uitstek een verhaal voor de laatste adventszondag, om straks op Kerst nog meer te horen over wat zijn komst betekende. Natuurlijk, ik weet wel, u bent de komende dagen bezig met het Kerstdiner, met de organisatie van de kerstdagen, met uw drie gasten, met leuke dingen om er toch iets van te maken. Prima, doen wij ook vooral doen. Maar denk af en toe even aan het grote verhaal dat ons gegeven is, het perspectief dat ver over een moeizame of een gezellige kerstviering heen gaat.

Een kind dat de aarde gaat vernieuwen en medestanders zoekt, een lied dat verandering aankondigt en mensen zoekt die mee willen doen. Mooie laatste adventsdagen gewenst!
Amen.